

שינוי במאזן הכוחות: ברית מכה יכולה לעצב מחדש את המזרח התיכון

written by פרופ' זכי שלום | 09.08.2026

הסכם ההגנה שנחתם במכה בין סעודיה, טורקיה ופקיסטן עשוי להיות יותר מעוד ביטוי להתקרבות בין שלוש מדינות מוסלמיות מרכזיות. ייתכן שהוא מסמן שינוי עמוק במאזן הכוחות האזורי, ובכך גם מסביר חלק מן הזהירות האמריקנית מפני מהלך צבאי שיוביל לריסוקה המוחלט של איראן.

הפרדוקס האמריקני הוא שככל שאיראן נחלשת, כך גוברת השאלה מי ימלא את החלל שתותיר אחריה. ברית סעודיה-טורקיה-פקיסטן ממחישה כי החלופה להגמוניה איראנית אינה בהכרח סדר אזורי פרו-אמריקני, אלא עלולה להיות עלייתו של מרכז כוח מוסלמי עצמאי, בעל עוצמה צבאית, כלכלית ואף גרעינית, שאינו תלוי עוד באופן מלא בושינגטון.

ההסכם המשולש כולל עיקרון של הגנה הדדית, שלפיו התקפה על אחת המדינות תיחשב התקפה על כולן. מעבר למשמעות הצבאית הישירה, עצם השילוב בין שלוש המדינות יוצר פוטנציאל אסטרטגי חריג: סעודיה מביאה עוצמה פיננסית, מעמד בעולם הערבי והמוסלמי ותשתית אזורית; טורקיה מביאה צבא גדול, תעשייה ביטחונית מתקדמת וניסיון מבצעי; ופקיסטן מביאה צבא משמעותי ובעיקר מעמד של מעצמה גרעינית. אם בעתיד תורחב המסגרת גם למצרים או למדינות מוסלמיות נוספות, עשוי להיווצר גוש אזורי בעל עצמאות אסטרטגית ניכרת.

מנקודת המבט האמריקנית, התפתחות כזו אינה בהכרח רצויה, גם אם כל אחת משלוש המדינות נחשבת כיום שותפה חשובה של ארצות הברית. מדיניות אמריקנית מסורתית במזרח התיכון אינה מבוססת רק על חיזוק בעלי ברית, אלא גם על מניעת היווצרותה של הגמוניה אזורית אחת. וושינגטון מעוניינת במדינות חזקות דיין כדי להגן על עצמן ולרסן את יריבותיהן, אך לא תמיד מעוניינת שציר אזורי עצמאי יהיה חזק עד כדי כך שיוכל לפעול ללא תלות בארצות הברית.

התקדים העיראקי

כאן נכנס התקדים של עיראק ב-2003. ארצות הברית ביקשה לחסל משטר עוין ומסוכן, אך בהפלת סדאם חוסיין היא גם הסירה את אחד ממשקלי הנגד המרכזיים לאיראן. החלל שנוצר אפשר לטהרן להרחיב את השפעתה בעיראק, בלבנון, בסוריה ובזירות נוספות. כלומר, חיסול אויב אחד לא יצר בהכרח סדר יציב יותר, אלא שינה את מאזן הכוחות לטובת אויב אחר.

ייתכן שזהו הלקח המרחף כיום מעל הדיון האמריקני באיראן. וושינגטון יכולה לרצות איראן מוחלשת, מרוסנת, פגיעה ומוגבלת ביכולתה הצבאית; היא אינה חייבת לרצות איראן שהתפרקה

לחלוטין או חדלה לתפקד ככוח אזורי. ריסוק מוחלט של איראן עלול ליצור ואקום גאופוליטי, בדיוק כפי שקרה לאחר נפילת עיראק, אלא שהפעם הנהנים העיקריים עשויים להיות סעודיה, טורקיה ופקיסטן.

מנקודת מבט זו, הברית החדשה אינה רק תגובה לאיום האיראני. ייתכן שהיא עצמה הופכת לשיקול במערכת האמריקנית. ככל שהברית מתמסדת ומתרחבת, כך גדל החשש שקריסת איראן לא תוביל לעליונות אמריקנית אלא דווקא להאצת עצמאותן של מעצמות אזוריות אחרות. במובן זה, איראן מוחלשת אך קיימת עשויה להמשיך למלא עבור וושינגטון תפקיד לא מוצהר של משקל נגד.

אין פירוש הדבר שארצות הברית מעוניינת באיראן חזקה. להפך. המודל האפשרי הוא של מאזן אימה מבוקר: אף שחקן אזורי אינו חזק דיו להשיג הגמוניה, וכל אחד מוגבל על ידי האחרים. איראן מאזנת את סעודיה וטורקיה; טורקיה וסעודיה מאזנות את איראן; ישראל מאזנת את כולן מבחינה צבאית; וארצות הברית נשארת הכוח החיצוני היחיד המסוגל להשפיע על כל צדי המערכת.

עבור ישראל זו עשויה להיות דילמה מורכבת במיוחד. בטווח הקצר, היחלשות איראן היא הישג אסטרטגי ברור. אולם בטווח הארוך, אם החלל האיראני יתמלא בידי גוש מוסלמי חדש, חזק ועצמאי, ישראל עלולה להתמודד עם מערכת איום אחרת: פחות איראנית באופייה, אך רחבה יותר מבחינה גאוגרפית ובעלת בסיס צבאי וכלכלי משמעותי. העובדה שפקיסטן היא מדינה גרעינית מעניקה למערכת הזאת ממד נוסף, גם אם אין כיום עדות פומבית לערבות גרעינית כלפי סעודיה או טורקיה.

לכן, ייתכן שהוויכוח האמיתי בין ישראל לארצות הברית איננו רק על השאלה עד כמה להחליש את איראן, אלא על השאלה איזה מאזן אזורי רצוי ביום שאחרי. ישראל עשויה לראות בהסרת האיום האיראני יעד בפני עצמו. ארצות הברית, לעומת זאת, עשויה לחשוש שהכרעה מוחלטת תייצר בדיוק את הבעיה שאיתה התמודדה אחרי עיראק: הרס של כוח אחד והכתרתו, שלא במתכוון, של כוח אחר.

אם כך, ברית סעודיה-טורקיה-פקיסטן אינה רק תוצאה של היחלשות איראן. היא עשויה להיות גם אחת הסיבות לכך שוושינגטון תעדיף לעצור לפני ריסוקה המוחלט.

פורסם במקור ראשון, בתאריך 09 באוגוסט 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.